

Sloboda izražavanja – presude Evropskog suda za ljudska prava

Bilten XLIX: Izražavanje vjerskih uvjerenja

6. mart 2015.

Izražavanje vjerskog identiteta, poput nošenja hrišćanskog krsta na ogrlici ili marame hidžab je pravo zaštićeno članom 10 Evropske konvencije, koji štiti pravo na slobodu izražavanja, kao i članom 9, koji štiti izražavanje vjerskih uvjerenja. Pojedini aspekti, poput izražavanja ličnog identiteta, spadaju u okvir člana 8 Konvencije.

Iako se smatra da je vjersko uvjerenje duboko lično iskustvo u koje se država ne smije miješati - policija, na primjer, ne može nikome narediti da ne bude hrišćanin ili musliman - izražavanje vjerovanja se ponekad ipak smije ograničiti. Bilo je takvih slučajeva u posljednjih nekoliko godina u vezi sa nošenjem odjeće i simbola kojima se izražava vjeroispovijest. U suštini, može se reći da Evropski sud za ljudska prava prihvata da se izražavanje vjerskog identiteta može ograničiti na mjestima kao što su škole, ili u situacijama kada je potrebno da se zaštiti sekularni karakter države. (HRA se kao organizacija ne zalaže za uvođenje ove vrste ograničenja u Crnoj Gori. Naglašavamo da ta ograničenja nisu obavezna, nego su dozvoljena, ako država odluči da ih uvede).

Istovremeno, utvrđeno je da zabrana izražavanja vjerskog identiteta od strane poslodavaca predstavlja kršenje prava na slobodu vjeroispovijesti, osim ako postoji jasna opasnost po zdravlje i bezbjednost.

Sljedeći slučajevi ilustruju stav Suda:

- **S.A.S. protiv Francuske** (predstavka br. 43835/11), 26. jun 2014: zabrana nošenja vela koji pokriva cijelo lice nije prekršila pravo na slobodu vjeroispovijesti;
- **Leyla Şahin protiv Turske** (predstavka br. 44774/98), 10. novembar 2005: zabrana nošenja marame na univerzitetu ne krši pravo na slobodu vjeroispovijesti;
- **Dahlab protiv Švajcarske** (predstavka br. 42393/98), 15. februar 2001. (odluka o prihvatljivosti): zabrana nošenja marame učiteljici nije prekršila njeno pravo na slobodu vjeroispovijesti;
- **Phull protiv Francuske** (predstavka br. 35753/03), 11. januar 2005. (odluka o prihvatljivosti): zahtjev za uklanjanjem turbana radi bezbjednosti na aerodromu ne krši pravo na slobodu vjeroispovijesti;
- **Eweida i Chaplin protiv Ujedinjenog kraljevstva** (predstavke br. [48420/10](#), [59842/10](#), [51671/10](#) i [36516/10](#)), 15. januar 2013: nošenje hrišćanskog krsta se može zabraniti iz zdravstvenih i bezbjednosnih razloga, ali ne i radi zaštite korporativnog imidža.

- **S.A.S. protiv Francuske** (predstavka br. 43835/11), 26. jun 2014: **zabranom nošenja vela koji pokriva cijelo lice nije prekršeno pravo na slobodu vjeroispovijesti**

Ovaj slučaj se ticao francuske državljanke muslimanske vjeroispovijesti koja se žalila da nakon stupanja na snagu zakona kojim je zabranjeno prikrivanje lica na javnim mestima 2011. ona više nije mogla da nosi veo koji pokriva cijelo lice u javnosti. Tvrdila je da joj je na taj način prekršeno pravo na izražavanje vjerskog identiteta. Nosila je burku i nikab u skladu sa svojom vjerom, kulturom i uvjerenjima.

Naglasila je i da je to njen lični izbor, tj. da nije bila pod pritiskom svog supruga niti bilo koga drugog. Njen cilj nije bio da drugima stvori neprijatnost, već da živi svoj život u skladu sa svojim vjerskim uvjerenjima.

Veliko vijeće Suda je našlo da zabrana nošenja vela koji pokriva cijelo lice ne krši član 8 Konvencije koji štiti pravo na poštovanje privatnosti, ni član 9 koji štiti pravo na slobodu vjeroispovijesti. Sud je primijetio da je zakon donijet da bi se obezbijedili jednaki uslovi za poštovanje svih religija, kao dio francuske politike „zajedničkog života“, kojom se štite osnovni ideali demokratije, slobode i jednakosti. Sud je smatrao da je ovo bio legitiman cilj i naglasio da svaka država ima znatno „polje slobodne procjene“ u odlučivanju u tom smislu. Sud je zaključio da nije bilo ni diskriminacije u uživanju vjerskog opredjeljenja.

Iako je Sud prihvatio da je zabrana imala određene negativne posljedice na situaciju muslimanki koje su iz vjerskih razloga željele da nose veo koji pokriva cijelo lice u javnosti, ona je opravdana širim ciljem stvaranja društva u kome pripadnici svih religija mogu „živjeti zajedno“.

- **Leyla Şahin protiv Turske** (predstavka br. 44774/98), 10. novembar 2005: **zabranom nošenja marame na univerzitetu nije prekršeno pravo na slobodu vjeroispovijesti**

Ovaj slučaj se ticao studentkinje kojoj je bilo zabranjeno da nosi islamsku maramu na univerzitetu u Turskoj. Ona je bila muslimanka koja se pridržavala svoje vjere i na kraju bila primorana da napusti zemlju i nastavi studije u Austriji, gdje je nošenje marame bilo dozvoljeno. Ona se žalila Evropskom sudu za ljudska prava da je zabrana u Turskoj prekršila njeno pravo na slobodu vjeroispovijesti.

Sud je našao da nije bilo kršenja prava. Utvrdio je da je ovo pitanje razmatrao turski ustavni sud, koji je presudio da je nošenje marame na univerzitetima protivno ustavnim vrijednostima ustavnosti i jednakosti. Sud je primijetio da su ove vrijednosti bile od ključnog značaja za zaštitu demokratije u Turskoj i zaštitu prava na slobodu i jednakost. Na ovaj način su pojedinci zaštićeni ne samo od uplitanja države u uživanje religije, već i od spoljnog pritiska ekstremističkih pokreta. Sud je konstatovao utisak koji je nošenje marame moglo imati na druge koji je ne nose, posebno kada se njeno nošenje predstavlja ili doživljava kao vjerska dužnost. Stoga je bilo legitimno da država zabrani nošenje marame u prostorijama univerziteta.

- **Dahlab protiv Švajcarske** (predstavka br. 42393/98), 15. februar 2001. (odluka o prihvatljivosti): **zabranom nošenja marame učiteljici nije prekršeno pravo na slobodu vjeroispovijesti**

Slučaj se ticao učiteljice osnovne škole koja je prešla u islam. Ona je nekoliko godina nosila maramu u školi, ali joj je uprava škole nakon nekoliko godina to zabranila. Žalila se da joj je time prekršeno pravo na slobodu vjeroispovijesti.

Evropski sud za ljudska prava je izjavio da zabranom nije prekršeno njeno pravo na izražavanje vjerskog uvjerenja i proglasio je njenu predstavku „očigledno neosnovanom“. Sud je smatrao da je važno to što je podnositeljka predstavke predavala djeci uzrasta od četiri do osam godina, i da je njeno nošenje marame moglo imati jak uticaj na tako malu djecu. Sud je smatrao da „se ne može u potpunosti poreći da nošenje marame ima elemente prozelitizma, budući da se stiče utisak da je ženama to nametnuto pravilom iz Kurana koje je, kao što je to [švajcarski] Savezni sud primijetio, teško uskladiti sa principima rodne ravnopravnosti“. Sud je stoga zaključio da je „teško uskladiti nošenje islamske marame sa porukom tolerancije, poštovanja drugih i, prije svega, jednakosti i nediskriminacije koju svi nastavnici u demokratskom društvu moraju prenijeti svojim učenicima“. Zato je širi interes društva da očuva vjerski sklad imao prednost nad pravom učiteljice da izražava svoje vjersko uvjerenje.

- **Phull protiv Francuske** (predstavka br.35753/03), 11. januar 2005. (odluka o prihvatljivosti): **zahtjev za uklanjanje turbana radi bezbjednosti na aerodromu ne krši pravo na slobodu vjeroispovijesti**

Slučaj se ticao pripadnika Sikh religije koji se žalilo da su aerodromske vlasti narušile njegovo pravo na slobodu vjeroispovijesti zahtijevajući od njega da skine turban u sklopu bezbjednosne provjere kojoj podliježu putnici koji ulaze u terminal za polaske. On je tvrdio da nije bilo potrebe da osoblje obezbjedjenja zahtijeva od njega da skine turban, pogotovo zato što on nije odbio da prođe kontrolu skenerom – kao ni provjeru ručnim detektorom.

Evropski sud za ljudska prava je našao da je ova predstavka „očigledno neosnovana“ i da nije bilo kršenja prava na slobodu izražavanja. Sud je smatrao da su bezbjednosne provjere na aerodromu bile neophodne u interesu javne bezbjednosti a da je pitanje kako da se osigura bezbjednost aerodroma spadalo u polje slobodne procjene države.

- **Eweida i Chaplin protiv Ujedinjenog kraljevstva** (predstavke br. [48420/10](#), [59842/10](#), [51671/10](#) i [36516/10](#)), 15. januar 2013: **nošenje hrišćanskog krsta se može zabraniti iz zdravstvenih i bezbjednosnih razloga, ali ne i radi zaštite korporativnog imidža**

Slučaj se ticao podnosilaca predstavke koji su bili hrišćani i kojima je zabranjeno da pokazuju svoje ogrlice sa hrišćanskim krstom. Jedan od podnosilaca je radio za *British Airways*; druga je bila medicinska sestra. Oboje su se žalili da im je ograničavanjem nošenja

hrišćanskog krsta oko vrata na poslu povrijeđeno pravo na slobodu vjeroispovijesti, i da im domaći zakon nije obezbijedio odgovarajuću zaštitu njihovih prava.

Sud je smatrao da je u odnosu na zaposlenog *British Airways*-a bilo kršenja prava na slobodu izražavanja, ali ne i u slučaju medicinske sestre. Sud je smatrao da nedostatak zaštite u zakonima Velike Britanije kojima se reguliše nošenje vjerskih simbola nije kao takvo predstavljalo povredu prava na slobodu izražavanja. Zakoni Velike Britanije u velikoj mjeri pružaju zaštitu od diskriminacije, i u tom kontekstu je moglo biti pritužbi. Što se tiče zaposlenog u *British Airways*-a, Sud je našao da su u ovom slučaju bili suprotstavljeni s jedne strane prava i interesi podnosioca predstavke da izrazi svoja vjerska uvjerenja, i želja poslodavca da projektuje određeni korporativni imidž sa druge. U ovoj „vježbi balansiranja“, interesima poslodavca je data prevelik značaj pred domaćim sudovima. Što se tiče medicinske sestre, Sud je naglasio da je od nje zahtijevano da skine krst iz zdravstvenih i bezbjednosnih razloga, koji su bili važniji od njenog interesa da izrazi vjerski identitet.

Pripremio: Peter Noorlander, direktor Media Legal Defence Initiative, u saradnji sa HRA

Bilteni se objavljuju u okviru projekta „Podrška razumijevanju novinarske etike i slobode izražavanja“, koji finansira Ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Podgorici.
